

Poskytování informačních zdrojů na Obchodně podnikatelské fakultě Slezské univerzity v Karviné

Milena Janáková

Klíčová slova: informační technologie, Internet, informace, WWW, informační potřeby, digitalizace, multimediální zdroje, informační služby.

Úvod

Záměrem článku je snaha podpořit kreativitu pedagogů při zavádění a propagaci Internetu na všech typech škol. Článek vychází z vlastních zkušeností při realizaci projektů se zaměřením na poskytování informačních zdrojů a využití WWW prostředí na Obchodně podnikatelské fakultě Slezské univerzity v Karviné. Tak jako v západních zemích i u nás vzrůstá potřeba užívání Internetu v běžné činnosti. Zásady znalostí Internetu je třeba dát studentům a žákům již na školách. Problematika využívání Internetu na školách je stále diskutabilní, a proto kvalifikovaná diskuse o těchto otázkách by mohla být pro pedagogy přínosem.

Současnost je charakterizována nebývalým rozvojem informačních technologií a telekomunikací. Tento rozvoj vede k přechodu od mezinárodní síťové společnosti k mezinárodní informační společnosti. Internet, intranety, extranety a další komunikační technologie jsou stále více důležitou součástí našeho života. Internet představuje největší síť sítí a vyvíjí se do podoby informační dálnice. Intranety zajišťují snadný přístup interních uživatelů k multimediálním informacím ve vnitřních WWW sítích. Extranety jsou sítě, které spojují některé intranetové zdroje instituce s jinými organizacemi a osobami, umožní externím klientům přístup k vybraným WWW informacím a ostatním databázím.

Nová komunikační média změnila podobu ukládání informací a způsoby vyhledávání. Informace jsou dostupné komukoliv bez omezení prostřednictvím sítí. Prosazují se určité směry vývoje, které mají nezanedbatelný vliv na tvorbu informačních systémů. Mezi ně například patří:

- využívání databázového systému, např. Oracle, Informix;
- architektura SQL;
- architektura klient/server;
- grafické rozhraní pro uživatele v podobě WWW prohlížečů;

- multimedialní charakter;
- možnost odkazů na jiné HTML dokumenty (obrázek, zvuk, WWW stránky apod.).

Informace jsou požadovány v komplexním pojetí a z různých zdrojů -- katalog knih, databáze CD-ROM, katalogy OPAC (On-line Public Access Catalog), rešeršní služba, e-mail, ftp, WWW apod. S informační explozí souvisí problém informačního přetížení. Informační gramotnost je především pro pedagogy vysokých škol důležitým faktorem. Proto je třeba se zaměřit na informační potřeby, naučit se vyhodnocovat rozmanité informace, zvyšovat jejich kvalitu a efektivně je využívat. Už samotná formulace dotazu do databází informací závisí na konkrétním softwarovém prostředí. Tyto prostředky se vyvíjí v závislosti na rozvoji informačních technologií, zvláště pak hardware.

Databáze plných textů jsou častým a využívaným zdrojem informací. Tyto systémy lze rozdělit do několika kategorií podle způsobu vyhledávání:

- systémy 1. generace (jednoduché vyhledávání slov, bez možnosti kombinace s booleovskými a proximitními operátory);
- systémy 2. generace (vyhledávání slov a slovních spojení pomocí booleovských a proximitních operátorů);
- systémy 3. generace (nový přístup k vyhledávání dokumentů, který je založen na rozkladu pojmu na podpojmy, vážení jednotlivých podpojmů a fuzzy vyhodnocování dotazů).

Úroveň poskytovaných služeb závisí na využívaných informačních systémech a jejich zabezpečení výpočetní technikou. Studenti, pedagogičtí a vědečtí pracovníci by měli mít k dispozici účinné a spolehlivé technické zázemí a potřebné informační technologie, které umožní přístupy k širokému spektru informačních zdrojů. Tito uživatelé musí mít srovnatelné možnosti při využívání informačních zdrojů, jako mají uživatelé velkých a renomovaných organizací. Pokud by se nepodařilo takové možnosti zajistit, byli by v nevýhodě. Není důležité mít nejrůznější informační nosiče a prameny informací, ale je nutné zabezpečit otevřený přístup k těmto informacím. V doporučení dalšího vývoje je třeba zohlednit použití moderních informačních technologií, akceptovatelnou míru spolehlivosti, pozici dodavatele těchto technologií na trhu, dostupnost a podporu servisu. Informační systémy budou s velkou pravděpodobností podporovat například Java technologie, obsahové a fuzzy hledání, vyhledávání v přirozeném jazyce, hypertextovou informační navigaci atd. Také nesmíme zapomínat na dodržování standardů jako:

- Z39.2 (MARC formát);
- Z39.50 (dovoluje propojení různorodých systémů);
- TCP/IP (komunikační protokoly pro propojení do Internetu);

- EDIFACT (elektronická směna dat pro akvizici a správu seriálů);
UNICODE (standardní znaková sada, která pokrývá většinu světových jazyků).

WWW stránky Obchodně podnikatelské fakulty

Školství je jednou z oblastí, kde se využívání Internetu stává běžnou záležitostí. Platí to pro základní, střední i vysoké školy. Také na naší fakultě je využíván Internet pro získávání informací potřebných pro studium, výuku a vědeckovýzkumnou činnost. Internet se stal důležitým informačním a komunikačním kanálem, kde pomocí fakultních WWW stránek se poskytují potřebné informace pro interní uživatele (adresa stránek: home.opf.slu.cz), jiné školy a také širokou veřejnost (adresa stránek: www.opf.slu.cz), které zájemci najdou v jednotlivých odkazech.

Na těchto WWW stránkách najdeme:

- a) informace, které zajišťují vnitřní informační služby, jako např.
 - informace o studiu ekonomických předmětů;
 - záležitosti skript a učebních textů;
 - informace o provozu v počítačových učebnách;
 - katalog Fakultní odborné knihovny;
 - aktivity Ústavu malého a středního podnikání;
 - rady, tipy, jízdní řády, počasí;
 - vyhledávací služby, odkazy, možnosti nákupu na Internetu apod.;
- b) informace pro veřejnost, jako např.
 - obecná charakteristika fakulty;
 - stručná historie a struktura fakulty;
 - informace o nabízených studijních programech;
 - informace o katedrách a útvarech, kontakty na pracovníky;
 - odkazy na aktuální informace vztahující se například k vědeckým konferencím a mezinárodním seminářům.

Internet, podobné sítě jako intranety a extranety, představuje nyní hlavní informační technologii mnoha organizací. Takové sítě umožní uživatelům, pracovním týmům a skupinám, aby si elektronicky vyměňovali data a informace s ostatními uživateli kdekoli ve světě. V dnešním moderním světě mohou tedy pracovní skupiny spolupracovat více tvůrčím způsobem, řídit své operace a zdroje efektivněji a úspěšněji.

Uplatnění obecných zákonitostí vývoje informačních technologií na Obchodně podnikatelské fakultě slouží ke:

- zkvalitnění a zatraktivnění WWW informačních služeb;
- zvýšení adresnosti služeb a informací pro cílové skupiny;
- zajištění pružných služeb klientům;
- zabezpečení rychlých a správných reakcí na dotazy a potřeby;

- pomoci klientům při řešení problémů nebo v orientaci pro danou oblast.

Poskytování informačních zdrojů Fakultní odbornou knihovnou (FOK)

Současné elektronické knihovny ve světě i u nás jsou charakterizovány pružností, otevřeností svých knihovnických systémů, oboustranným připojením na Internet, tvorbou a využíváním databází a elektronických dokumentů, uplatňováním nosičů CD-ROM. Přesněji můžeme říci, že knihovny:

- vytváří elektronický katalog; proces katalogizace lze charakterizovat pojmy jako sdílená katalogizace, propojení knihoven do sítí a přebírání katalogizačních záznamů;
- zpřístupňují katalog v Internetu (tzv. logické otevírání fondů), včetně přístupu i ze vzdálených míst;
- prezentují vlastní WWW stránky;
- zajišťují volný výběr svých informačních zdrojů spolu s elektronickou ochranou fondů (tzv. fyzické otevírání fondů);
- automatizují proces objednávání publikací;
- provozují automatické výpůjční služby;
- zpřístupňují informační zdroje pomocí standardních WWW prohlížečů;
- zřizují samoobslužný proces získání informací.

Proto je nutné organizovat elektronické informační zdroje tak, aby se uživatelský přístup zjednodušil a zkvalitnil. Blízkou budoucností jsou digitální knihovny, které poskytují sekundární a primární informační zdroje v digitalizované podobě (vlastní digitální multimediální sbírky, přístup na externí informační zdroje) s jednotným uživatelským rozhraním. WWW prostředí dovoluje integrovat odlišné typy informačních zdrojů.

Aby knihovna udržela krok s trendem vývoje informačních technologií, přechází na plnou automatizaci provozu a nahrazuje tradiční služby různými elektronickými zdroji. V souladu s těmito obecnými trendy Fakultní odborná knihovna směřuje k vytvoření podmínek pro zajištění otevřeného přístupu ke knihovním fondům:

- vytváří elektronický katalog v síťové aplikaci T-Series (TINLIB);
- zpřístupňuje katalog lokálním uživatelům pomocí klientů T-Series a pomocí TinWebu lokálním uživatelům a uživatelům Internetu;
- provozuje vlastní WWW stránky, na kterých poskytuje další informační služby a zajišťuje svou prezentaci;
- umožňuje uživatelům fondu volný výběr požadované informace;
- vytváří podmínky pro začlenění katalogů knihovny do distribuovaných virtuálních katalogů ostatních knihoven na WWW stránkách Internetu.

Koncem roku 1995 byl na Obchodně podnikatelské fakultě instalován knihovnický systém TINLIB (resp. T-Series), který dle rozvojových východisek

umožnil integraci knihoven Slezské univerzity v Karviné a Opavě, ale i dalších vysokoškolských knihoven v ČR i zahraničí prostřednictvím sítě Internet. Systém T-Series a produkty firmy EOSi představují světový standard. Počet instalací T-Series ve světě je kolem 3000 (Evropa, Amerika, Asie, Afrika). Systém používá hypertextovou strukturu pro navigaci, je kompatibilní s nejvýznamnějšími knihovnickými standardy. Pod operačním systémem Unix a v architektuře klient/server poskytuje informace efektivně a přesně.

Dalším krokem k využívání WWW služeb se Fakultní odborná knihovna soustředí na progresivní vývoj digitálních a informačních služeb. Záměrem je zajistit přístup k obtížně dostupným částem fondů pomocí digitalizace nejširšímu počtu uživatelů. Tyto fondy pokrývají následující druhy materiálů:

- doktorské, magisterské a bakalářské práce;
- finančně náročné tituly;
- jiné vybrané tituly odborné literatury;
- excerpci z vybraných periodik aj.

Součástí této služby bude okamžitá aktualizace studijních materiálů, skript a učebnic. Jde o proces digitalizace zdrojových textů, které se budou vystavovat v WWW prostředí pro lokální a vybrané externí uživatele. V letošním roce se již realizují potřebné postupy zajišťující tyto služby.

V této souvislosti diskutovanou problematikou je otázka autorských honorářů za práce uveřejňované na Internetu. Způsob vystavení díla záleží na úvaze autora. Může vystavit příspěvek pro všechny uživatele Internetu nebo si nadefinovat přístupová práva ke svému dílu pro vybrané klienty.

Součástí těchto úvah jsou i dlouhodobé finanční úspory v oblasti zajištění a poskytování výše zmíněných informačních zdrojů:

- tiskové výstupy;
- požadavky na vybavení knihovny;
- požadavky na další skladové prostory apod.

Dosavadní vývoj ukazuje, že knihovnický systém se stane součástí Internetu se širokým spektrem působnosti. Zde je vhodné se zmínit o propojení systému T-Series se známým systémem ERL (Electronic Reference Library) firmy Silver Platter pomocí rozhraní WebSpirs, který představuje WWW bránu s cílem umožnit prohledávání pomocí standardního WWW klienta.

Informační zdroje pro Ústav malého a středního podnikání

Poskytování informačních zdrojů směřuje k soustavnému vytváření nezbytného informačního zázemí a prostředí vzdělávacích, výzkumných a veřejných programů fakulty a zajišťování ucelené informační obsluhy studentů, pedagogů a ostatních odborných pracovníků. Při zajištění přístupu obtížně

dostupných částí fondů pomocí digitalizace a multimediálních zdrojů a jejich poskytování ve WWW prostředí úzce spolupracují FOK a Informační středisko malého a středního podnikání (IS MSP). Za tímto účelem se plánuje zakoupení řady informačních zdrojů v rámci projektu „Informační zdroje pro výzkum a vývoj (LI)“. Tento projekt řeší rozvoj IS MSP do roku 2003 a od roku 2004 je počítáno s financováním získaných informačních zdrojů z prostředků fakulty, případně ze sponzorských darů. Zájem a podporu tohoto projektu projevily organizace našeho regionu, jako např. ViP, spol. s r. o., Ostrava nebo Institut rozvoje podnikání, spol. s r. o., Ostrava.

Realizací projektu vznikne na Obchodně podnikatelské fakultě Karviná informační středisko, které bude podporovat výzkum v oblasti malého a středního podnikání. Výzkumu se tak dostane nezanedbatelných možností využívání finančně náročných informačních zdrojů. Informační zdroje z projektu budou poskytovány klientům prostřednictvím lokální sítě a Internetu nebo ve formě primárních dokumentů.

Předpokládané nabízené informační zdroje po dobu řešení projektu:

Albertina – Internet ČR, Web, soubor databází služeb Albertina – Firmní Monitor. Obsahuje oficiální registrační data ČSÚ, které se pravidelně doplňují. (Albertina data Praha)

Albertina – Internet SR, Web, soubor databází služeb Albertina – Firmní Monitor. Obsahuje oficiální registrační data ŠÚSR. (Albertina data Praha)

Economist, CD-ROM, reportáže, komentáře a analýzy světové politiky, obchodu, finančnictví, vědy, technologie a umění. The Economist je nezávislý týdeník s mezinárodním záběrem. Aktualizace každé čtvrtletí. (Albertina icome Praha)

Econlit 1969+ (4× ročně), CD-ROM, přední světová databáze obsahuje kompletní a detailní informace z oblasti bankovníctví, financí, práva, managementu, marketingu, mezinárodních vztahů apod. (Albertina icome Praha)

FINDEX/Market Research Locator 1985+, CD-ROM, databáze obsahující více než 14000 marketingových reportů z oblastí výroby obchodu a služeb. Slouží pro manažery, marketingové specialisty a obchodníky. (Albertina icome Praha)

LEGSYS, CD-ROM, velmi spolehlivý systém Akademie věd ČR s největším rozsahem zachycených předpisů. Velká část právních předpisů je uvedena v celém rozsahu. (Ústav státu a práva Praha)

World development Indicators, CD-ROM, více než 600 indikátorů v 83 tabulkách organizovaných v 6 sekcích (svět, lidé, ekonomie, státy a obchody, včetně globálních odkazů, apod.). Tabulky obsahují informace

z více než 148 národních ekonomik a 14 sdružení. (USIS, NIS prodejna Praha).

Literatura

- American Society of Information Science, New England Chapter, 1997.
- BARTOŠEK, M. Automatizace knihoven MU – ohlédnutí po pěti letech, zdroj:
<http://www.ics.muni.cz/bulletin/issues/vol108num05/bartosek/bartosek.html>, 1998.
- BROŽEK, A. Šest dnů v londýnských knihovnách, zdroj:
http://alpha.svkol.cz/obzory/991_03.htm, 1999.
- CRAWFORD, W., GORMAN, M. Future libraries: dreams, madness & reality, aLA, 1995.
- GRIFFITHS, C. *Computer in libraries*, 1996.
- Information today, Medford, NJ, květen 1999; měsíčník pro uživatele a producenty elektronických informačních služeb.
- Jak si rozumí naše knihovny s informačními technologiemi? Průzkum Národní knihovny ČR, zdroj:
<http://ikaros.ff.cuni.cz/ikaros/1998/c09/stat.htm>, 1998.
- JANDOŠ, J. *Technické prostředky informačních systémů II*. Praha: VŠE, 1997.
- Knihovnické revue*. Národní knihovna, ročník 10, 1999.
- Managing information*. Londýn, květen 1999; měsíčník pro informační manažery.
- MEDEIROS, N. Webové OPACy a expanzivní role katalogizátora, zdroj:
http://alpha.svkol.cz/obzory/991_06.htm. Překlad z *Issues in Science and Technology Librarianship*, Springs, 1998.
- SOSNA, K. Parlamentní knihovna ČR, elektronizace informačních služeb, zdroj:
<http://www.psp.cz/kps/knih/clanek.htm>, Parlamentní zpravodaj, č. 14/15, roč. IV 1998.
- Strategie Městské knihovny Praha do roku 2005, zdroj:
<http://www.mlp.cz/cz/strateg.htm>, 1998.
- VLASÁK, R. Profesionální informační služby v nastupující informační společnosti, zdroj:
<http://ewb.cvut.cz/cp1250/cc/ics/NII/papers/vlasak.html>, 1997.

JANÁKOVÁ, M. Poskytování informačních zdrojů na Obchodně podnikatelské fakultě Slezské univerzity v Karviné. *Pedagogická orientace* 2000, č. 4, s. 51–57. ISSN 1211-4669.

Adresa autorky: Mgr. Milena Janáková, OPF SLU Karviná